"Liefde voor de taal en wens gehoord te worden"

Reacties op Pierre Lauffer veelvormig maar eensgezind

- door Wim Rutgers -

MIJN KLEINE artikelenreeks over de Antilliaanse literatuur wil ik met dit vijfde artikel (voorlopig) afsluiten. Na alle rekenwerk en het zoeken naar kwantitatieve gegevens, wil ik nu tot slot nagaan of het mogelijk is te achterhalen HOE een auteur beoordeeld is, welke kwaliteiten men aan zijn werk heeft toegekend.
Uit het drietal dat ik de vorige keer besprak, kies ik de auteur Pierre A. Lauffer, die zo'n uitgebreide en gevarieerde aandacht bleek te krijgen in eigen land.
Vanaf de jaren veertig schreef Pierre Lauffer in het Papiamentò - poëzie, en vooral heel veel korte verhalen - al of niet onder pseudoniem. Vaak publiceerde hij zijn artikelen en verhalen in serievorm in kranten en bladen als La Cruz, Wij in de Antillen, Amigoe di Curaçao, Antillano, Mensahero e.a.

Zijn liefde voor de taal en de wens om gehoord te worden waren de redenen dat hij een tijdlang heeft geprobeerd in het Engels te schrijven. Dat is nooit voltooid. Hij geldt als de grote initiator van het Papiamento; zijn werk in het Nederlands krijgt nauwelijks aandacht.
Uit de verschillende soorten reacties op Lauffer heb ik een representatieve keuze gemaakt om op die manier een karakteristiek van zijn werk te kunnen geven. Daartoe koos ik uit de schaarse contemporaine recensies en beschouwingen die er van het vroege werk van hem zijn, uitgebreider analyses uit wat later jaren toen Lauffer al heel wat gepubliceerd had en intussen bekend was, en - de hoofdmoot - de grote interviewserie die Jos de Roo van 10 maart tot 15 november 1983 met een frekwentie van twee afleveringen per week in de **Amigoe** publiceerde. Op deze manier hebben we dus een mooie mixture van orale en geschreven receptie, verspreid over de tijd, van directe reactie tot bezonken reflectie achteraf, steeds uit die reacties die enigszins uitgebreid op zijn werk ingaan.

GEVARIEERD

De verscheidenheid aan receptie-documenten op Lauffers werk levert een heel gevarieerd beeld op, waaruit naast tegenstellingen ook, en vooral, overeenkomsten blijken. Het is daarbij opvallend dat de tegenstellingen vrijwel alle incidenteel van karakter zijn, de overeenkomsten dominant. Die bepalen dan ook het beeld hoe het werk van Lauffer gerecipieerd is - dat is voor ons interessant, en niet de puur individuele particuliere meningen.
Zo wijst men op heel verschillende zaken. Ik 'pluste' allereerst meer dan vijftig verschillende termen in alleen al de verhouding werk - realiteit. Bij andere categorieën was het al niet anders. Hoe komt Pierre Lauffer uit deze lawine van receptiebevindingen tevoorschijn? Met opzet spreek ik hier van de auteur, want het is heel opvallend dat er meer in algemene termen over zijn gehele werk gesproken wordt, dan over de receptie van afzonderlijke teksten.

WERKELIJKHEID

In allerlei bewoordingen kwamen in deze afdeling verreweg het meest naar voren: de aandacht en de liefde voor het eigen (ei)land, de natuur in algemene termen of specifiek genoemd in zon, lucht, zee, rotsen, de gewone alledaagse dingen om ons heen, het platteland en niet de stad, de bevolking van het eigen eiland in al zijn verscheidenheid van mensen, soms in het algemeen, soms specifiek genoemd. Daarnaast de grote aandacht voor de geschiedenis, in het bijzonder het verleden van slavernij en de gevolgen daarvan voor de huidige Curaçaose mens. Naast sociale bewogenheid kenmerkt zich het werk van Lauffer door een aandacht voor zijn eigen persoon: het ouder worden en de onafwendbare dood.

AUTEUR

Naast een groot aantal algemeen biografische gegevens legden de lezers/geïnterviewden vooral de nadruk op bepaalde karaktereigenschappen die uit Lauffers werk zouden spreken. De overgrote meerderheid daarvan beklemtoonde gevoelens van melancholie, weemoed, droefgeestigheid, die men op grond van het (poëtische) werk aan de auteur toeschreef. Deze ideeën domineerden heel sterk, maar daarnaast onderkende men de kant van Lauffer als levensgenieter en geestig-humoristische grappenmaker, het genieten van het goede des levens en de erotiek. In het algemeen had men toch aandacht voor wat men noemde zijn romantische gevoeligheid, zijn authentieke eerlijkheid ten opzichte van zichzelf, anderen, en zijn geloof in God en de mensen.

WERK ZELF

De allesoverheersende aandacht ging van elke recipiënt uit naar het gebruik van het Papiamento in het algemeen, en specifieke kenmerken van Lauffers stijl in die taal speciaal. Daarbij ging de aandacht allereerst naar ritmische aspecten en de rijkdom aan klank, rijm en muzikaliteit.

Vergelijking met buitenlandse auteurs

Het gebruik van veelvuldige archaïserende woorden kreeg zowel positieve als negatieve nadruk, waarna minder vaak de eenvoud van de taal in het algemeen, het gebruik van beeldspraak en de schildering van personages beargumenteerd worden.
Slechts enkele keren vestigde men de aandacht op Lauffers liefde voor 'taal' in het algemeen, zijn pogingen om literair werk in het Engels te schrijven en zijn gebruik van het Nederlands. Even vaak wijzen recipiënten op de onvertaalbaarheid van Lauffers Papiamentstalige poëzie in specifiek de Nederlandse taal: er zouden daarbij teveel van de hierboven heel positief ervaren ritmiek en klankrijkdom verloren gaan.

LEZER

Hierover spraken minder mensen zich direct uit, maar toch voldoende om van twee tendensen te spreken. Aan de ene kant wijst de meerderheid erop dat Lauffers werk een inspiratiebron voor hem- of haarzelf of anderen is en op de identificatiemogelijkheden met het werk. Daarnaast wijst een minderheid op het kleine taalgebied van het Papiamento en de geringe weerklank die Lauffer over het algemeen ontving. Dus: een sterke betrokkenheid als individu in eigen kleine kring, en betreuren van zo weinig weerklank in ruimer verband.
Hier zien we uiteenlopende individuele meningen als: zijn vroegere werk is minder goed dan zijn latere; zijn laatste werk is minder goed of juist een hoogtepunt; zijn poëzie is beter dan zijn proza, en juist omgekeerd. Maar dat zijn steeds meningen van enkelingen. De algemene tendenties zijn dat Lauffer heel vaak wordt beschouwd als de verreweg belangrijkste contemporaine Curaçaose auteur, specifiek dichter; als pionier van het Papiamento en als leider voor leeftijdsgenoten en de volgende generatie. Men zoekt het literairhistorisch kader om Lauffers werk te plaatsen vooral in de eigen Antilliaanse literaire verbanden en in het Caraïbische gebied, met name het Afro-Antilliaanse òf de négritude.

VERGELIJKING

Rond Lauffers werk wordt een veelheid van auteursnamen ter vergelijking genoemd; dat zegt natuurlijk iets over zijn werk, maar vooral veel over de manier waarop men hem recipieërt. Het Antilliaanse kader overheerst, vooral omdat niet alleen véél Antilliaanse auteurs genoemd worden, maar ook omdat ze zo vaak genoemd worden. Het is opvallend dat er geen Surinaamse auteursnamen vallen, behalve die van Eddy Bruma. De Surinaamse literatuur geldt ook hier niet als referentie- of vergelijkings kader.
Wat de Caraïbische literatuur in het algemeen betreft, valt enkele keren de naam van de Cubaanse auteur Nicolas Guillén en verder een achttal andere namen, vooral van die auteurs die zich bewegen binnen het Afro-Antillianisme. Lauffer wordt ook beschreven in vergelijking met de Nederlandse letteren, bijvoorbeeld met wat Vondel voor de Nederlandse literatuur betekende, of Hendrik Conscience voor de Vlaamse; in zijn verhalen noemt men Lauffer de Curaçaose Carmiggelt.
Verder haalt men voorbeelden aan van wat Lauffer op school moest lezen en die dus zijn literaire bagage vormden: vooral de Nederlandse Tachtigers.
Ook uit de wereldliteratuur vallen een aantal namen, maar dat is steeds incidenteel, zodat we daar niet veel mee kunnen beginnen, op het algemene idee na dat Lauffer meetelt.

EIGEN DICHTER

Wat het eigen werk betreft is de eerste poëziebundel **Patria** (1944) een referentie, daarnaast **Kumbu** (1955) en **Kantika pa bientu** (1964); ook aan de laatste in Kristòf verschenen gedichten wordt veel aandacht besteed.
Lauffer wordt beschouwd als de belangrijkste eigen dichter. Eigen in de betekenis van het eigen eiland, het eigen volk en - vooral - de eigen taal die hij als pionier literair aanzien heeft gegeven, door haar poëtisch-literaire volwaardigheid te bewijzen.
Wanneer ik na deze uitgebreide excursies terugkeer naar de eerste recensie op **Kumbu** die ik kon vinden, geschreven door A.G.J. in de **Amigoe** van 26 september 1955, dan valt me op hoe toen al alle elementen die wij nu als dominant geplust hebben, aanwezig waren en als zodanig de volle aandacht kregen.

CONTROLE

Recensent A.G.J. (Jansen - van 1953 - 1959 hoofdredacteur van **Amigoe?**) gaat na een uitgebreide inleiding over vreemde talen en moedertaal, op Lauffers gebruik van woorden en uitdrukkingen in, die veel lezers volkomen onbekend zullen zijn, omdat ze het zuivere Papiamento van de knoekoe bewaren, een waarschuwing vormend tegen het gemakkelijk barbarisme in de stad, dat geen Spaanse, Engelse en Nederlandse invloed schuwt. Lauffers poëzie is 'als een schrijn van het zuivere Papiamentse woord'.
Vervolgens wijst de recensent op het 'beperkt auditorium' van maar 200.000 sprekers, en vergelijkt dat met het eveneens relatief kleine taalgebied van het Nederlands. Een dichter heeft aanmoediging nodig, ook van Rijksgenoten in Suriname en Nederland. Dus A.G.J. is in feite nogal gereserveerd tegenover het gebruik om in het Papiamento te dichten.
Als eerste motief wijst A.G.J. op het geliefde eiland Curaçao, in bijvoorbeeld de klacht van de slaaf, de tamboer dans, de dronkaard en de vrouw van de straat. Lauffer spreekt, zingt, treurt over Curaçao en de gewone mensen, hij is nationalist in zijn liefde voor de natuur.
Als ik A.G.J. samenvat, zie ik de volgende elementen: het Papiamento als de geliefde moedertaal, archaïsmen en het beperkte leespubliek; de liefde voor het eiland en zijn bevolking; het nationalisme en afro-antillianisme; de zuivere zangen vol weemoed op de volksziel afgestemd.
Deze controle leert me dat ook in de globale analyse al deze elementen aan de orde kwamen. Er is ondanks kleine, individuele verschillen in benadering en waardering een dominante consistentie en eensgezindheid in de karakterisering van Lauffers werk, zowel nu als in het verleden; de toonzetting van toen al, geldt ook nù nog volledig!

GEANALYSEERDE REACTIES OP LAUFFER EN ZIJN WERK:

Jules de Palm: 'Simadan'; Eldorado jrg. 2, nr.5/6, mei/juni 1950
Cola Debrot: 'Literatuur in de Nederlandse Antillen'; Sticusajaarboek 1953
R. de Rooy: 'Letterkundige leven op Curaçao'; Vox Guyanae Vol. I, nrs. 4/5, november 1954 - januari 1955
A.G.J.: Kumbu; nieuwe gedichtenbundel van Pierre Lauffer: dichter zingt over zijn land in verzen van klare schoonheid 'Corsou di nos'; Amigoe 26 september 1955
Rene: 'Prijs de dichter', Amigoe 11 februari 1961
J. v.d. Walle: 'Pierre Lauffer kondigt roman in het Engels aan'; Amigoe 15 september 1963
'Pierre Lauffer vertelt... Mr. Debrot overhandigt litteraire C.C.C.-prijzen; Amigoe 8 november 1963
J. de Palm: 'Letterkunde in de Nederlandse Antillen in het Papiaments'; Watapana jrg I, 1968
H. Habibe: 'Het poëtisch oeuvre van Pierre Lauffer'; Watapana jrg. I nr.1, 1968
'Voor tweede maal 'Cola Debrot prijs' Dit jaar toegekend aan dichter-schrijver Pierre Lauffer; Lof voor verhalenbundel 'Ora solo baha"; Beurs- en Nieuwsberichten 3 mei 1969
F. Martinus Arion: 'De trieste prijs voor Pierre Lauffer'; Ruku, jrg I, no.1, juni 1969
F. de Haas: 'Lauffer als dichter; Lauffer als schrijver'; Amigoe 5 november 1969
F. Martinus: 'Een avond met Pierre Lauffer'; Amigoe 8 november 1969
H. Habibe: 'De Cola Debrot prijs voor Pierre Lauffer'; Watapana, jrg. 2, nr.5, november 1969
Juryrapporten: 'Slory en Lauffer'; Sticusajournaal 5e jrg. nr.1 februari 1975
Sonia Garmers: 'Pierre Lauffer: 'Eigenlijk wil ik ophouden en als knoekoeboer leven"; Amigoe 22 februari 1975
Frans Heyligers: 'Waardige hulde aan dichter Pierre Lauffer'; Amigoe 8 juli 1980
Hubert Wanga: 'Arte di palabra di Pierre Lauffer'; Amigoe 5 september 1980
Jos de Roo: 'de andere Lauffer'; interview serie in Amigoe van 8 maart - 15 november 1983
Jules Marchena over het mysterie Pierre Lauffer; Amigoe 30 september 1986
Carel de Haseth: 'Manera kofi pretu ku suku den tramerdia'; Catalogus van werken van en over Pierre Lauffer, U.N.A., 1986
Igma van Putte: 'Recente Antilliaanse poëzie in Nederland'; Hacha, jrg 11, nr.2, 1988